

Súd: Najvyšší správny súd SR
Spisová značka: 7Ssk/19/2022
Identifikačné číslo spisu: 2019200107
Dátum vydania rozhodnutia: 29. marca 2023
Meno a priezvisko: Mgr. Michal Novotný
Funkcia: sudca
ECLI: ECLI:SK:NSSSR:2023:2019200107.2

ROZSUDOK

Najvyšší správny súd Slovenskej republiky v senáte zloženom zo sudcov: Michal Novotný (sudca spravodajca) ako predseda senátu a JUDr. Zdenka Reisenauerová a JUDr. Jana Martinčeková ako členky senátu vo veci žalobcu: J. N., M. XX. M. XXXX, M. R. XXX/X, K., zastúpeného: JUDr. Mgr. Marián Kropaj, PhD., advokát, Mudroňova 7356/51, Piešťany, proti žalovanej: Sociálna poisťovňa, ústredie, Ul. 29. augusta č. 8 a 10, Bratislava, o preskúmanie rozhodnutia z 18. februára 2019, č. 30405-2/2019-BA, o kasačnej sťažnosti žalovanej proti rozsudku Krajského súdu v Trnave č. k. 44 Sa 17/2021-100 z 21. októbra 2021 takto

r o z h o d o l :

Rozsudok Krajského súdu v Trnave č. k. 44 Sa 17/2021-100 z 21. októbra 2021 sa zrušuje a vec sa vracia tomuto súdu na ďalšie konanie.

O d ô v o d n e n i e

I.

Administratívne konanie a konanie pred správnym súdom

1. Z administratívnych spisov žalovanej vyplýva, že žalobca je otcom maloletej dcéry J. N., M. X. R. XXXX. Zároveň od 1. mája 2013 je povinne nemocensky poistený ako zamestnanec zamestnávateľa ON Semiconductor Slovakia, a.s. Dňa 19. októbra 2018 uzavrel s týmto zamestnávateľom novú pracovnú zmluvu, podľa ktorej mal od 22. októbra 2018 do 31. mája 2019 pracovať ako technik IT s miestom výkonu práce v Piešťanoch na ustanovený týždenný pracovný čas 40 hod. Zároveň si uplatnil nárok na materské od 22. októbra 2018 s odôvodnením, že maloletú prevzal do starostlivosti na základe dohody s jej matkou a že má od tohto dňa rodičovskú dovolenku.

2. Pobočka Sociálnej poisťovne v Trnave zamietla jeho žiadosť rozhodnutím z 12. decembra 2018 s tým, že na materské v období od 22. októbra 2018 nemá nárok. Vyšla pritom z údajov z vlastného informačného systému a z predložených pracovných zmlúv žalobcu, podľa ktorých žalobca od 22. októbra 2018 naďalej vykonáva pracovnú činnosť a dosahuje z nej príjem v sume porovnateľnej ako z pracovnej činnosti, z ktorej si uplatnil nárok na materské. Reálne tak nezabezpečuje starostlivosť o dieťa vo väčšom rozsahu ako predtým a dohoda s matkou je len formálna. Preto sa podľa pobočky nepovažuje za iného poistenca v zmysle § 49 ods. 2 písm. d) zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom

poistení v znení neskorších predpisov, čím nenaplnil podmienku uvedenú v § 49 ods. 1 cit. zák., takže mu nárok na materské nevznikol.

3. Žalovaná tu preskúvaným rozhodnutím z 18. februára 2019 nevyhovela žalobcovmu odvolaniu (hoci v záujme spresnenia zmenila výrok rozhodnutia pobočky). Zdôraznila, že iný poistenec musí dieťa od matky fakticky prevziať do svojej starostlivosti. Ak by postačovala len formálna starostlivosť o dieťa, ustanovenie § 51 zákona č. 461/2003 Z. z. by stratilo svoj význam. Na tento účel nemožno analogicky vychádzať z pojmu „riadna starostlivosť“ podľa zákona č. 571/2009 Z. z. o rodičovskom príspevku v znení neskorších predpisov. Žalovaná sa stotožnila so záverom pobočky, že žalobca aj po uplatnení nároku na materské naďalej pracoval v rovnakom zaťažení (minimálne 40 hodín týždenne). Naopak, matka maloletej sa ani po tomto dátume nezapojila do pracovného procesu a za týchto okolností je dohoda rodičov o prevzatí dieťaťa do starostlivosti otca je len fiktívna. To odporuje účelu materského ako nemocenskej dávky, ktorou sa má vyrovnávať prípad straty, resp. zníženia príjmu zo zárobkovej činnosti podľa § 2 písm. a) cit. zákona. Pri posudzovaní splnenia zákonných podmienok nároku na nemocenské dávky sa prihliada na všetky ustanovenia zákona č. 461/2003 Z. z. a taktiež na okolnosti jednotlivého prípadu, ktoré je potrebné posudzovať vo vzájomných súvislostiach.

4. Žalobca podal proti tomuto rozhodnutiu správnu žalobu, v ktorej predovšetkým namietal, že žalovaná pred októbrom 2018 priznala materské mnohým otcom v podobnej situácii ako on. Žalovaná ho tak diskriminovala. Okrem toho namietol, že prácu vykonával z domu (tzv. home office), a preto sa nemohol zúčastňovať projektov u zamestnávateľa, ktorými by dosiahol vyšší príjem. Správny súd najskôr rozsudkom č. k. 44 Sa 8/2019-44 z 3. februára 2020 jeho žalobe vyhovel a zrušil rozhodnutia žalovanej podľa § 191 ods. 1 písm. d) a e) SSP. Skonštatoval, že otázka, akú podobu má mať starostlivosť o dieťa pre účely nároku na materské, bola sporná. Žalovaná však mala prihliadať na osobitosti každého prípadu a mala riadne zistiť, či žalobca skutočne vykonáva prácu z domu, či vyzdvihuje dieťa zo škôlky a pod. Vytkol žalovanej aj diskrimináciu, pretože pristupuje odlišne k otcom a odlišne k matkám. Najvyšší súd Slovenskej republiky však svojím rozsudkom sp. zn. 9 Sžsk 74/2020 z 30. júna 2021 zrušil tento rozsudok. Nesúhlasil s názorom správneho súdu, že ustanovenie § 49 zákona č. 461/2003 Z. z. nevyžaduje, aby otec prestal vykonávať zárobkovú činnosť. Pokiaľ ju otec vykonáva, nie je naplnený účel jeho rodičovskej dovolenky, a to podpora vyváženej starostlivosti o deti otcom a matkou a rovnomerného rozdelenia povinností medzi nich. Aj v prípade matky sa vyžaduje osobná starostlivosť, preto žalovaná nediskriminuje otcov, keď voči nim uplatňuje rovnakú požiadavku.

5. Tu napadnutým druhým rozsudkom č. k. 44 Sa 17/2021-100 správny súd znova zrušil rozhodnutia žalovanej (bez odkazu na konkrétne zákonné ustanovenie). Po zrušení predošlého rozsudku totiž zistil, že žalovaná 2. februára 2021 vydala rozhodnutie, ktorým žalobcovi za podobných okolností priznala nárok na materské za iné dieťa od 15. decembra 2020 (t. j. za iné obdobie než v prerokúvanej veci). Hoci rozhodnutie nie je odôvodnené, jediný rozdiel oproti tu preskúvaným rozhodnutiam videl správny súd v tom, že žalobca predložil dohodu so zamestnávateľom o práci z domu. Žalovaná tak podľa správneho súdu postupovala v obdobných veciach rozdielne, a preto musí znova vyhodnotiť konkrétne podmienky aj v tu prerokúvanej veci. Keďže o neskoršom rozhodnutí nevedel ani kasačný súd, nepovažoval sa správny súd za viazaný právnym názorom v jeho zrušujúcom rozsudku v zmysle § 469 SSP.

II.

Kasačná sťažnosť a vyjadrenia k nej

6. Včas podanou kasačnou sťažnosťou sa žalovaná domáha zrušenia tohto rozsudku a vrátenia veci na ďalšie konanie. Vytkla správne súdu, že nerešpektoval právny názor vyjadrený v zrušujúcom rozhodnutí najvyššieho súdu [§ 440 ods. 1 písm. i) SSP]. Zdôraznila, že vec, v ktorej vydala rozhodnutie z 2. februára 2021, nie je skutkovo totožná s prerokúvanou vecou. V tu prerokúvanej veci totiž žalobca nepredložil potvrdenie o tom, že sa na obdobie starostlivosti o dieťa so zamestnávateľom dohodol na možnosti pracovať z domu. Až pred správnym súdom predložil žiadosť o takúto možnosť, ktorá je však datovaná ešte z roku 2017. Počas konania pred organizačnými zložkami žalovanej, ani v odvolaní proti rozhodnutiu pobočky sa však o takejto možnosti nezmienil. Okrem toho najvyšší súd v zrušujúcom rozsudku uviedol, že ak rozsah pracovného času zostal nezmenený, je irelevantné, či žalobca prácu vykonával aj z domu. Správny súd podľa žalovanej porušil aj § 119 a 135 SSP, podľa ktorého má vychádzať zo skutkového stavu zisteného orgánom verejnej správy. Na pojednávaní totiž nezisťoval, či žalobca od 22. októbra 2018 aj skutočne vykonával prácu z domu.

7. Žalobca navrhol zamietnuť kasačnú sťažnosť. Vytkol žalovanej, že sťažnostný dôvod v nej nevymedzila spôsobom, ktorý predpokladá § 440 SSP. Nesúhlasil s jej výhradami, že nepreukázal výkon práce z domu za obdobie od 22. októbra 2018. Pri podávaní tejto žiadosti totiž nemal toľko skúseností, ako mal pri podaní neskoršej žiadosti, a navyše žalovaná podmienky priznania materského menila. Ak dnes žalovaná uznáva, že home office odôvodňuje priznanie materského, potom nie je podstatné, či ho žalobca preukázal v konaní pred žalovanou alebo pred správnym súdom.

III.

Posúdenie veci kasačným súdom

8. Najvyšší správny súd Slovenskej republiky ako súd kasačný (§ 438 ods. 2 SSP) preskúmal napadnutý rozsudok v celom rozsahu (§ 453 ods. 1 SSP) a predchádzajúce konanie pred správnym súdom bez nariadenia pojednávania (§ 455 SSP) v medziach uplatnených sťažnostných bodov (§ 453 ods. 2 SSP).

9. Kasačný súd sa predovšetkým nestotožňuje s názorom žalobcu, že kasačnej sťažnosti chýba riadne vymedzený sťažnostný bod. Už na s. 2 totiž žalovaná uvádza, že správny súd nerešpektoval záväzný právny názor kasačného súdu. Hoci žalovaná konkrétne necituje § 440 ods. 1 písm. i) SSP, je zjavné, že tento kasačný dôvod vymedzuje opisne a v súlade s týmto ustanovením. V ďalšom texte potom žalovaná vytyka správne konkrétne aspekty, v ktorých sa - podľa nej - odchýlil od uvedeného právneho názoru. Takéto vymedzenie sťažnostných bodov plne zodpovedá ustanoveniu § 440 ods. 2, ale aj § 445 ods. 1 písm. c) SSP, a tak je kasačná sťažnosť spôsobilá na meritórne prejednanie.

10. Predmetom prieskumu v prejednávanej veci je rozhodnutie žalovanej, ktorým žalobcovi nepriznala nárok na materské z povinného nemocenského poistenia, ktorý si uplatnil ako zamestnanec z poistného vzťahu u zamestnávateľa ON Semiconductor Slovakia, a.s., od 22. októbra 2018. Správny súd sa vo svojom skoršom rozsudku nestotožnil s názorom žalovanej, že žalobca nenaplnil podmienku prevzatia dieťaťa do starostlivosti v zmysle § 49 zákona č. 461/2003 Z. z. Zároveň zaviazal žalovanú, aby riadne preskúmala konkrétne podmienky, za ktorých žalobca vykonáva svoju prácu. Najvyšší súd ako kasačný súd (§ 438 ods. 2 SSP v znení použiteľnom do 31. júla 2021) však tento rozsudok zrušil a vec vrátil správne súdu na ďalšie konanie. Vyslovil pritom právny názor, že starostlivosť otca o dieťa musí byť skutočná, nielen formálna, a o takú nejde, ak otec pokračuje vo výkone zárobkovej činnosti za nezmenených podmienok a s prakticky nezmeneným príjmom. Na tom podľa najvyššieho súdu nič nemenila okolnosť, že žalobca mohol prácu vykonávať z domu, pretože jeho denný pracovný čas mu znemožňoval poskytovať dcére osobnú starostlivosť v požadovanom rozsahu (porov. ods. 28 cit. rozsudku). Podľa § 469 SSP platí, že ak dôjde k zrušeniu rozhodnutia a vráteniu veci na ďalšie konanie, je správny súd viazaný právnym názorom kasačného súdu.

11. Podľa judikatúry požiadavky na reflektovanie právneho názoru najvyššieho súdu zaujaté v tej istej právnej veci a vyjadrené v jeho zrušujúcom rozhodnutí sú pri následnom rozhodovaní nižšieho súdu výrazne prísnejšie, než v prípade precedenčnej (judikátornej) záväznosti. Pre konanie po zrušení rozhodnutia najvyšším súdom platí bezvýnimčne zásada viazanosti a podriadenosti nižšieho súdu právnym názorom vysloveným najvyšším súdom. Kasačná (inštančná) záväznosť môže byť reflektovaná len bezpodmienečným rešpektovaním rozhodnutia najvyššieho súdu. Výnimky z tejto zásady pripúšťa právna prax len celkom výnimočne. Ide najčastejšie o prípad zmeny v skutkových zisteniach, ktoré tvorili základ zrušujúceho aj zrušovaného rozhodnutia, alebo prípad zmeny právnej úpravy, ku ktorej došlo po zrušovanom rozhodnutí, ale pred opätovným rozhodnutím nižšieho súdu. Nie je tiež vylúčené, že nižší súd rozhodne inak aj z dôvodu zásadného judikátorneho posunu (napríklad reflektujúci niektoré rozhodnutie Súdneho dvora Európskej únie, Európskeho súdu pre ľudské práva alebo ústavného súdu) v otázke, ktorá v čase rozhodovania najvyššieho súdu nebola celkom uspokojivo vyriešená (porov. uznesenie najvyššieho súdu sp. zn. 3 Cdo 12/2016, judikát R 76/2016). Obdobné závery vyslovil Ústavný súd Slovenskej republiky vo vzťahu ku kasačnej záväznosti vlastných zrušujúcich nálezov (porov. nálezy sp. zn. I. ÚS 89/2017, ZNaU 56/2017, ďalej sp. zn. I. ÚS 206/2022 a sp. zn. IV. ÚS 36/2022). Z rovnakých princípov vychádza tunajší súd pri posudzovaní disciplinárnej zodpovednosti sudcu za nerešpektovanie kasačného právneho názoru (porov. rozhodnutia sp. zn. 31 D 3/2021 a sp. zn. 33 D 17/2021).

12. Správny súd v tu prerokúvanej veci odôvodnil svoj odklon od právneho názoru, ktorým ho zaviazal najvyšší súd v predošlom zrušujúcom rozsudku, tým, že sa objavili nové skutočnosti v podobe rozhodnutia žalovanej z 2. februára 2021, ktorým priznala žalobcovi materské počas (iné) obdobia starostlivosti o (iné) dieťa. Podľa kasačného súdu však takéto rozhodnutia nepredstavuje

žiadnu novú skutočnosť, ktorá by menila pôvodne zistený skutkový stav alebo predstavovala prejav zmeny právnej úpravy v období medzi rozhodnutím najvyššieho súdu a vyhlásením tu napadnutého rozsudku. Preskúmaným rozhodnutím žalovaná rozhodovala o priznaní materského tzv. inému poistencovi, ktorého podmienky sú (popri ustanovení § 30 zákona č. 461/2003 Z. z.) upravené v § 49 cit. zák. Žiaden z odsekov tohto ustanovenia neustanovuje, že by predpokladom priznania alebo odňatia materského bolo súbežné alebo následné nepriznanie alebo priznanie materského vo vzťahu k inému dieťaťu toho istého poistenca. O priznaní materského ako dávky nemocenského poistenia [§ 13 ods. 1 písm. e) cit. zák.] rozhoduje organizačná zložka žalovanej v dávkovom konaní (§ 172 ods. 4 cit. zák.), ktoré sa spravuje § 172 až 223 cit. zák. v znení účinnom do 31. decembra 2022. Podľa § 209 ods. 1 zákona č. 461/2003 Z. z. musí byť rozhodnutie organizačnej zložky v súlade so všeobecne záväznými právnymi predpismi a musí vychádzať zo spoľahlivo zisteného skutkového stavu veci. Ani z citovaných ustanovení tak neplynie, že by organizačné zložky žalovanej mali vydávať svoje rozhodnutie v súlade s inými rozhodnutiami vydanými v iných veciach.

13. Sama okolnosť, že žalovaná rozhodnutím z 2. februára 2021 priznala žalobcovi materské vo vzťahu k jeho ďalšiemu dieťaťu, nepredstavuje ani vyriešenie žiadnej právnej otázky, ktorej riešením by boli žalovaná alebo správny súd viazaní. Podľa § 198 ods. 1 zákona č. 461/2003 Z. z. totiž organizačná zložka je viazaná právoplatným rozhodnutím iného príslušného orgánu o otázke, ktorá sa v konaní vyskytne. Takouto predbežnou otázkou je však len otázka, ktorej zodpovedanie podmieňuje rozhodnutie v konaní, no ktorej zodpovedanie nepatrí do kompetencie správneho orgánu. Ako bolo vysvetlené, nárok žalobcu na materské vo vzťahu k jeho maloletej dcére (v tu prerokúvanej veci) nie je nijako podmienený jeho nárokom na materské vo vzťahu k ďalšiemu dieťaťu, vo vzťahu ku ktorému bolo vydané rozhodnutie z 2. februára 2021. Preto rovnaké závery platia aj vo vzťahu k § 131 a 132 SSP, ktoré upravujú viazanosť správneho súdu rozhodnutiami o predbežných otázkach. Toto novšie rozhodnutie žalovanej by teda mohlo byť len vyjadrením určitého jej právneho názoru, že za určitých (tam uvedených) skutkových okolností by bolo možné poistencovi priznať nárok na materské. Takýto právny názor však takisto neviaže správny súd, pretože to nevyplýva zo žiadneho ustanovenia Správneho súdneho poriadku. O to menej potom môže takýto právny názor vyslovený orgánom verejnej správy viesť k tomu, aby správny súd v rozpore s § 469 SSP nerešpektoval záväzný právny názor kasačného súdu.

14. Z obsahu rozsudku kasačného súdu sp. zn. 9 Sžsk 74/2020 navyše vyplýva, že v ňom kasačný súd vyjadril právny názor na otázku, či samotný výkon práce z domu (v inak rovnakom časovom rozsahu) môže odôvodňovať priznanie materského, a tento právny názor je mierne odlišný od názoru, ktorý vyslovila žalovaná v rozhodnutí z 2. februára 2021. Práve preto, že posudzovanie správnosti výkladu právnych predpisov v konečnom dôsledku patrí správnym súdom a nie orgánom verejnej správy, ustanovenie § 469 SSP normuje bezvýnimčnú kasačnú viazanosť tak správneho súdu, ako aj orgánu verejnej správy zrušujúcim rozhodnutím kasačného súdu. Právny názor vyslovený orgánom verejnej správy v inej veci, ktorá nebola preskúmaná správnymi súdmi (napríklad preto, že sa účastníkovi vyhovel a ten nemal dôvod sa o prieskum usilovať), tak nemôže prevážiť záväzný právny názor vyslovený kasačným súdom. Kasačný súd už len dodáva, že právne názory, ktoré vyslovil najvyšší súd v označenom zrušujúcom rozsudku, sa medzičasom stali súčasťou stabilnej judikatúry tunajšieho súdu (porov. za všetky napríklad rozsudok sp. zn. 7 Sžsk 50/2020, uverejnený pod č. 5/2022 ZNSS). V dôsledku toho nemožno uvažovať ani nad tým, že by od kasačnej záväznosti oslobodzovala správny súd zmena ustálenej rozhodovacej praxe.

IV.

Záver

15. Zo všetkých uvedených dôvodov kasačný súd dospel k záveru, že správny súd v prerokúvanej veci bezdôvodne nerešpektoval záväzný právny názor vyslovený v rozsudku najvyššieho súdu sp. zn. 9 Sžsk 74/2020. Kasačná sťažnosť je tak v zmysle uplatneného sťažnostného bodu podľa § 440 ods. 1 písm. i) SSP dôvodná, v dôsledku čoho kasačný súd podľa § 462 ods. 1 SSP napadnutý rozsudok zrušil a vec vrátil správnemu súdu na ďalšie konanie.

16. Správny súd o správnej žalobe rozhodne znova a bude dôsledne rešpektovať právny názor vyslovený v tomto rozsudku, ako aj v označenom rozsudku najvyššieho súdu (§ 469 SSP). Trovy konania o tejto kasačnej sťažnosti sú súčasťou trov konania, o ktorých podľa § 467 ods. 3 SSP rozhodne správny súd v novom rozhodnutí vo veci samej.

17. Tento rozsudok bol prijatý pomerom hlasov 3 : 0 (jednomyselne).

Poučenie :

Proti tomuto rozsudku nie je prípustný opravný prostriedok.